

Odázott ars poetica

Valahányszor az ars poetica kifejezéssel találkoztam, mindig arra gondoltam, hogy bezzeg a költők, azok igen, lírában..., nagy vagy kevésbé nagy szavakkal, ahogy Petőfi és Arany is tette..., azok el tudják intézni a dolgot elegánsan, stílszerűen... (Nyilván azért valahol csak tudtam, hogy esetükben sem olyan egyszerű, de azért mégis...) Ezzel szemben a prózaírók...? Szegények mit tegyenek? Mert, hogy azoknál valahogy kevésbé szokás így direkte beszélni művészi hitvallásról. A megírt regényekben, novellákban persze valahol ott lappang, kiolvasható a sorközökből, még az is megtörténik, ha egy interjúban rákérdeznek, akkor kimondatik valami afféle somma, hogy az illető a szép kerek mondatokban hisz, vagy éppen a morális tartásban, de ilyesmit is inkább csak a pálya végéhez közeledve illik mondani, amikor életút-beszélgetésre kerül sor. S addig pedig? Szegény prózaíró abban sem lehet biztos, van-e neki ars poeticája. Dukál-e, jár-e neki? Esetleg, ha már nagyon viszket, ami viszketni szokott, akkor kimond valami olyasmit egy műben, hogy szétterpesztett lábai közt kitekintve, fejjel lefelé bámulni a világot, de ez már kiszólás, amiből egyesek szerint – apropó, ars poetica – csak ritkán, keveset szabad adagolni. A többi pedig? A többi néma csönd, helyezkedés és tapogatózás a vaksötétben. A stílusok, izmusok – izmosak és nyeszlettek –, esztétikai és ideológiai megfontolások kátyújában. (Néha az az érzésem, egyesek ideológiai alapon választanak művészi hitvallást, és érdekből ideológiát.)

Jómagam szerzőként későn érő típus vagyok. Negyvenen túl, épp csak hozzá merek szólni a témához. Tíz évvel korábban feltehetően azt mondtam volna, hogy hagyjanak, ehhez én még tejfölösszájú vagyok, éretlen, s hogy nem tudom, mit gondolok a saját ars poeticámról. Azt sem tudom, az a sajátom-e.

Én tizenhat-tizennyolc évesen úgy kezdtem írni, mint a hályogkovács műteni (régimár ez a Mikszáth-novella, de mit sem veszített aktualitásából). Nem gondoltam a következményekre, csak arra, hogy meg kell csinálni. Mert jött ki belőlem. Nem irodalmi környezetben nőttem fel, nem volt mentorom, nem is-

mertem a trendeket, rendeket. Viszont tele voltam impulzussal, érzéssel, ami utat keresett magának, s épp ezért amolyan szeszélyes, benyomásokon alapuló lírai prózát kezdtem róni jegyzetfüzetem lapjaira. Sűrűt, képszerűt. Iskolapadban, vonaton, metróban, kurzuson, vécén. A verstől mindig is irtóztam, de részletes, leírásokban bővelkedő epikára is képtelen voltam, elszöszöltem pár villanásnyi mondattal, és jött a... – most már tudom, úgy hívják: tudatfolyam. Dehogy olvastam én még akkor Esterházy Pétert vagy James Joyce-ot! Marcel Proustot is csak később. Amire olvasni kezdtem őket – a bölcsészkaron, ugyebár, narratológia, irodalomelmélet és -történet stb. –, akkorra már el is bizonytalanodtam, hogy az-e számomra a helyes csapás. Nyilván, nem fulladt ki ilyen uk-muk-fuk bennem ez a vonulat, eredményezett egy kisregényt, amelybe megpróbáltam mindazt beleprézelni, amit huszonkét évesen bele tudtam: szövegirodalomból, tudatfolyamból, intertextualitásból, l'art pour l'art-ból. És elkapott rendesen a „szöveg öröme”, szinte nem is számított, hogy a történet kusza. A végeredmény a kritikusok szerint ígéretes lett, új hang az erdélyi irodalomban stb., stb. (A szóban forgó kisregény sajnos csak egy társszerzős kiadványban jelent meg.) A meg hasonlás az olvasói gyakorlatom felől érkezett: bár ekkorra már edzett olvasónak véltem magam, hovatovább jobban kezdett fárasztani a posztmodern. Az *Ulysssest* négyszer is abbahagytam, a *Harmonia Cealestist* is: olykor lelkesen felkiáltottam egy-egy furmányosabb mondat, egy-egy áthallás, jól időzített nyelvi játék olvastán, összességében azonban csak kínlódtam. Persze, nem adtam fel egykönnyen, Proustot Szentkuthyval elegyítettem, s azzal a lendülettel máris nekifogtam *Szalmatánc* című regényem megírásának, az elbeszélői és szereplői szólamok váltakoztatásán, az idősíkok keverésén, a külső és belső nézőpontok cserélgetésén ügyködve, de a várva várt katarzis elmaradt. És itt most nem a sikerre célzok, hanem arra, hogy milyen hozadékai lehet(én)ek az írás folyamatának a szerző számára. Hogy az általánosítás, eltávolítás révén ő maga mire jön rá. Hogy mi a finalitása a „Szétszedem-összerakom, élek és visszaélek a hagyománnyal” című játéknak. A *Szalmatáncot*, kissé elnagyolva, fél év után ki is adtam a kezemből, aztán elhallgattam, mint a potyka. Mert még egy ilyent minek? Alkotói válság. Elterelő hadműveletként megírtam még egy útleírást, de arról magam is tudtam, hogy csak amolyan időhúzás, amíg újra magamra találok. Vagyis valamire. Egy új, igazibb (?) hangra. Hogy az ars poetica végre ne arc-poetika, ne is harc-poetika legyen.

Aztán két-három évnyi kihagyás után megírtam egy novellát. Klasszikusat, kereket. Különösebb narratológiai bravúrkodás nélkül. Amelyben a nyelv van a történetért, és nem a történet a nyelvért. És megtetszett az egyenes vonalvezetés, a metonimikus narráció. És a kulcsszó a történet lett. Ha nincs történet, nem írunk, csak azért, hogy játszunk a nyelvvel! – szigorítottam le magam, de nem gondoltam azt, hogy ez ars poetica. Történetek után kezdtem kutatni: mivel néprajzi gyűjtőmunkát is végeztem, főként a helyi mítoszok, adomák, közösségi legendáriumok, igaz történetek jöttek szóba katalizátorként. Az, hogy a saját életemmel is foglalkozhatom, de nem úgy, mint első alkotóperiódusomban, nem

a primer életesemények lenyomataként, csak később tudatosult bennem. És jöttek a novellák, és lassan a következő regénynek is neki mertem fogni (ígaz, közben eltelt tíz év). És ami a tollam alól kikerült, lön egy finomvegyes saláta. A réginek és újnak az ötvözete. Népi posztmodern vagy efféle fából vaskarika? (A posztmodern klasszicizálódása lassan végbement, immár a meghaladottsága következik.) Rájöttem, belenyugodtam, akinek ilyen felemás az identitása, az csakis ilyent írhat (nem mintha egyenlőségjelet akarnék tenni identitás és stílus között). Mert én falusi felmenőkkel városi vagyok, munkás szülők gyerekeként értelmiségi, Zsidó családnévet viselőként magyar unitárius. És ezek valahol mind ott munkálnak a szövegeimben. A tudatos distancia ellenére – vagy épp azért. Mert az író már csak olyan: az „idegen” történetekbe is magát írja bele, ha nem másért, akkor azért, mert úgy írja meg azt a történetet, ahogy csakis ő írhatja. Így válik minden írás önéletrajzi jellegűvé. Épp ezért az erdélyi, székely jegyeket is fontosnak tartom (anélkül, hogy ebben túlságosan elmélyülni kívánnék: szerintem van sajátos erdélyi irodalom). Számomra Tamási Áron az etalon (azzal együtt, hogy székelysége miatt egyesek nem értik): műveiben benne van a hiteles valóságábrázolás, a mágikus realizmus, a népies témák mellett az urbánusak is jelen vannak, műfajok szintjén is a klasszikusok tiszteletének, illetve újraértelmezésének kettőssége fedezhető fel, tehát egyértelműen szintézis-teremtő az ő művészete. Nem áltatom magam azzal, hogy fel tudok nőni ehhez, de tájékozódásként, iránytűként használhatom.

Jelenleg két nagyobb lélegzetű szöveggel is bütykölve, úgy érzem, sejtem a helyes irányt: a történetet elsődlegesnek tekintő, klasszikus narratívákat kívánok létrehozni, melyek leginkább a realista társadalomregények vonulatába kapcsolhatók, melyekben azonban olykor megjelenik a szürreális, mert vannak állapotok, amelyek túlmutatnak a realizmuson. Ugyanakkor a szövegirodalom, a posztmodern vívmányait sem tagadom meg, az irodalmi hagyomány olyan kihívás, amellyel kezdeni kell valamit, akár rekonstrukciós, akár dekonstrukciós szándékkal, de nem öncélúan. Hogy ez így túl eklektikus? Lehet, de ez az én utam. Most. A kigyó vedli bőrét, az ember biológiai értelemben (sejtszinten) hétévente megújul. Miért lenne ez másként az ars poetikák esetében?

Kedves Barátunk!

**Kérjük támogassa folyóiratunk megjelenését
személyi jövedelemadója 1 százalékával!**

**Nemzeti Kultúráért és Irodalomért Alapítvány
18223086-2-42**